

10. Права людини онлайн: Порядок денний для України / В. Володовська, М. Дворовий. К.: ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2019. 56 с.

11. Terwangne C. Internet privacy and the Right to be forgotten/Right to oblivion. *Revista de Internet, derecho y politica*. 2012. № 13. P. 109–121.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-376-7-8>

UKRAINIAN CULTURE IN THE OPTICS OF POSTCOLONIAL STUDIES

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА В ОПТИЦІ ПОСТКОЛОНІАЛЬНИХ СТУДІЙ

Slonevska I. B.

*Candidate of Philosophy,
Associate Professor,
Head of the Department of Cultural
Studies and Foreign Literature*

Слонеvська І. В.

*кандидат філософських наук,
доцент,
завідувач кафедри культурології
та зарубіжної літератури*

Piroshenko S. Yu.

*Candidate of Philology,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Cultural Studies
and Foreign Literature
Khmelnyskyi Humanitarian-
Pedagogical Academy
Khmelnyskyi, Ukraine*

Пірошенко С. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри культурології
та зарубіжної літератури
Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія
м. Хмельницький, Україна*

Гуманітарна парадигма останніх десятиліть збагатилася низкою понять, з якими невід'ємно пов'язаний сучасний науковий дискурс з його багатоваріантною термінологічною семантикою. Серед найчастотніших мультикультуралізм, транскulturалізм, гібридна ідентичність, кроскультуралізм, постколоніальні практики.

Коротко зупинимося на ключових категоріях. Поняття «мультикультуралізм», у статусі офіційного терміну як інтенції урядового курсу, з'являється вперше в кінці 60-х років ХХ століття в Канаді і Австралії та стає особливо актуальним з початку 90-х років у США та більшості країн Західної Європи, чому, зокрема, посприяла низка резонансних досліджень (У. Кімліка, Ч. Кукутас, Б. Парекх, Ч. Тейлор).

Мультикультуралізм стали визначати як ідеологію, здатну унеможливити конфлікт цивілізацій шляхом узгодження основних цінностей, ствердження спільних соціальних норм та передусім формування у суспільстві толерантності до інших культур. Протягом кількох десятиліть мультикультуралізм позиціонувався як основна новітня модель культури та тип ідеології глобалізованого суспільства.

Проте варто зазначити, що принципи мультикультуралізму, які донедавна вважалися «оптимальним соціальним рецептом», у сучасному світі не спрацьовують, оцінки цього явища стають неоднозначними, адже відбувається активне критичне осмислення феномену сучасної культури. Парадигма мультикультуралізму з його ідеєю мирного співіснування різних культур та етносів у рамках одного суспільства зазнає дедалі більшої критики. Так, американський дослідник Семюель Хантингтон, аналізуючи проблеми культурного співіснування, близький до критики мультикультуралізму, як концепції, що деструктивно впливає на «західну цивілізацію». Фактично Хантингтон близький до твердження, що відмова від єдиної «західної ідентичності» та визнання культурного багатоманіття ослабить західний світ перед «ісламською навалю» [5].

З іншого боку, актуалізуються ідеї, згідно з якими мультикультуралізм позиціонується як принципово західна теорія, в центрі якої визнання провідної ролі європейської культури. (Е. Саїд). Така ревізія мультикультуралізму призводить до багатоваріантної термінологічної семантики: транскультуралізм (Ф. Ортис, Е. Гліссан), акультурація (Б.Малиновський), гібридна ідентичність (Е. Саїд, Г. Бгабга, Ч. Співак) інтеркультуралізм, кроскультура тощо) і навіть спричиняє зміни культурних парадигм.

У контексті останніх подій в Україні, спричинених масштабним російським вторгненням, особливий науковий інтерес виявляється до проблеми української культури, розглянутої крізь призму постколоніальних практик. Все частіше в українському публічному просторі стали звучати слова «деколонізація», «дерусифікація» і «постколоніалізм». Ці явища визначають сучасну оптику українців щодо осмислення власної культури.

Таким чином, на перший план наукових досліджень виходять постколоніальні студії, що становлять важливий напрям сучасної гуманітаристики і утворюють дискурс, у якому розглядаються всі важливі концепти, серед яких транскультурація, культурна гібридність, культурна та етнонаціональна ідентичність тощо.

Як бачимо, постколоніалізм досліджує проблеми ідентичності, культури та літератури у візії культурного протистояння між колишніми або нинішніми колоніями та країнами-колонізаторами.

Саме цим зумовлено актуалізацію українського інтересу до постколоніальних практик, адже суспільна дискусія навколо концептів імперія-колонія в вітчизняному просторі лише почала формуватися. Без перебільшення, це здетерміновано саме війною, яку більшість дослідників, зокрема американський історик і письменник, дослідник України Тімоті Снайдер (якому завдячуємо величезним західним науковим резонансом щодо української культури), вважають колоніальною.

Заради справедливості відзначимо, що постколоніальні підходи до аналізу української культури здійснювалися і раніше, зокрема західними (переважно діаспорними) та українськими науковцями. Серед них наукова співробітниця Українського інституту Гарвардського університету Оксана Грабович, яка досліджувала культурну постколоніальну спадщину в Україні («Колоніалізм і його спадщина в сучасній Україні», 1994), канадський літературознавець і мистецтвознавець українського походження Мирослав Шкандрій («В обіймах імперії. Російська й українська літератури новітньої доби», 2004) та австралійський літературознавець, українець за походженням Марко Павлишин. Наступним важливим етапом постколоніальних практик стала монографія польської дослідниці в галузі українознавства, перекладачки та популяризатори української літератури, співробітниця Інституту славістики Польської Академії Наук Олі Гнатюк «Прощання з імперією: українські дискусії про ідентичність, 2005» [2]. Окремої уваги заслуговує дослідження польсько-американської літературознавиці і славістки Еви М. Томпсон «Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм, 2006», у якому авторка поставила на меті показати, що російські письменники підтримували центральну владу в її діях, спрямованих на те, щоб не дати периферії змоги розмовляти власним голосом і давати знати про власний досвід як окремих об'єкт розповіді, а не лише як додаток до центру [4].

Однією з перших, хто в Україні ще в 90-ті роки став аналізувати постколоніальний спадок та розглядати українську (і зокрема пострадянську) культуру саме з цієї точки зору, є українська літературознавиця і культурологиня Тамара Гундорова, чії фундаментальні праці, зокрема «Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї, 2013», набули великого суспільного розголосу та ставали «науковими бестселерами», починаючи з 1990-х років [3].

У зазначеному проблемному полі помітним суспільним явищем 2022 року стала відзначена спеціальною відзнакою Премії імені Юрія Шевельова монографія української літературознавиці, літературної критикині та гендерної дослідниці Віри Агеєвої «За лаштунками імперії, 2021», де крізь призму культурного процесу авторка аналізує

український спротив імперії та боротьбу за збереження колективної пам'яті [1].

У зазначеному контексті привертає увагу той промовистий факт, що українська наукова традиція постколоніалізму сформована передусім літературознавцями та письменниками, а сама українська література протягом століть є виразником антиколоніального дискурсу з шляхетною місією стверджувати власну культурну самодостатність. Цю тезу в своїх працях та інтерв'ю акцентують Ніла Зборовська, Оксана Забужко, Микола Рябчук, Вахтанг Кебуладзе.

Як висновок, зазначимо, що науковий дискурс осмислення української культури крізь призму постколоніальної теорії перебуває в процесі активного становлення та знаходиться в фокусі громадської уваги. В оптиці постколоніальних практик ключовим маркером осмислення української культури залишається друсифікаційний контекст, а отже реінтерпретація української культури в окресленій оптиці підлягає активному вивченню провідними дослідниками, літературознавцями, культурологами, істориками та речниками суспільної думки.

Література:

1. Агеєва В. За лаштунками імперії. Київ : Віхола, 2021. 360 с.
2. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність. Київ : Критика, 2005. 528 с. С. 491–518.
3. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї. Київ : Грані-Т, 2013. 548 с.
4. Томпсон, Е. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм. / Пер. з англ. М. Корчинської. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. 368 с.
5. Хантінгтон С. Хто ми? Виклики американській національній ідентичності. Політична енциклопедія. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 635 с. С. 28.